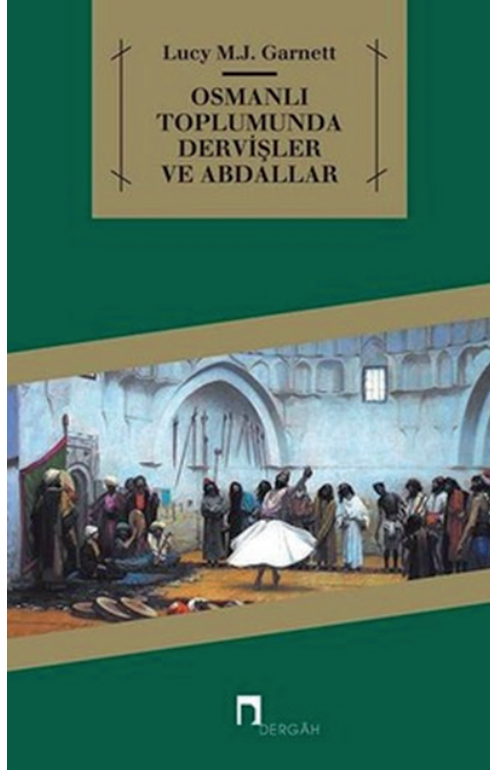

Garnett, Lucy Mary Jane (2010). *Osmanlı Toplumunda Dervişler ve Abdallar*
(Çev. Hanife Öz) İstanbul: Dergâh Yayınları.
ISBN: 978-975-995-844-2. 164 sayfa.

Zeynep GÖÇER *

Çalışmada “*Osmanlı Toplumunda Dervişler ve Abdallar*” adlı, Lucy Mary Jane Garnett tarafından yazılan eserin kritiği yapılmıştır. Hanife Öz tarafından Türkçeye çevrilen eser, günümüz literatürüne kazandırılmıştır. Eserde tarikatların konumu, etkisi ve kaideleri incelenmiştir. Dervişlere ait kıyafetler, sembolik nesnelere ve müzik aletlerine

* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü, Alevi Bektaşî Kültürü Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans, zeynepgocer50@gmail.com. ORCID: 0009-0000-6197-7649.

değinererek bunların hangi amaçlarla kullanıldığı ele alınmıştır. Eserde Dervişler ve Abdallara intisap etmiş kavramlar bölümler halinde örneklerle açıklanmıştır.

Osmanlı Devleti'nde dervişler ile Abdallar, kırsal ve kentsel bölgelerde yerleşim merkezlerinin kurulmasında katkı sağlamış, sosyal hayatın çeşitli kademelerinde yer almışlardır. Bu zümreler Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden itibaren, toplumsal hayata önemli derecede katkıda bulunmuşlardır. Söz konusu Dervişlerin ve Abdalların, ehemmiyeti bir kez daha aşikâr olmuştur.

Eserin yazarı, Lucy Mary Jane Garnett, 1849 yılında Birleşik Krallık Sheffield'da doğup bir folklorist ve gezgin olarak hayatını sürdürmüş ve 1934'te vefat etmiştir. Yazarın tanınırlığı noktasında Yunan halk şiiri alanında önemli çalışmaları bulunmaktadır. Türkiye'de ise "*The Women and Folklore of Turkey*" adlı azınlık kadınlar üzerine yazılmış eseri ile adını duyurmuştur.

Eser *Osmanlı Toplumunda Dervişler ve Abdallar* adlı çalışması sırasıyla; *Sunuş, Önsöz, I. Bölüm: Tarikatlar ve Kaideleri, II. Bölüm: Manevi Mertebeler, III. Bölüm: Şairlerin Mecazları, IV. Bölüm: Tekke ve Türbeler, V. Bölüm: Tekkelerde İdare ve Disiplin, VI. Bölüm: Bir Tarikata İntisabın Mertebeleri, VII. Bölüm: Dervişlere Ait Kıyafetler, Müzik Aletleri, Sembolik Nesnelere, VIII. Bölüm: Çeşitli Dini İbadetler, IX. Putperestlikten Artakalanlar, X. Bölüm: Ariflerin Menkıbeleri, XI. Bölüm: Kadın Mutasavvıflar, XII. Bölüm: Tarikatların Konumu ve Etkisi* olmak üzere 12 genel başlık ve 164 sayfadan oluşmaktadır.

Çalışmanın Önsöz bölümünde: Yazar, tarafsız bir anlatımla Osmanlı dervişleri üzerine bağlı buldukları kaideler ve bu dervişlerin kaideleri ile ilgili anlatımda bulunarak, dinsel doktrinlere zaman zaman karşı çıkılsa da bunların er ya da geç gün yüzüne çıkacağını belirtmiştir (s. 11- 12).

Çalışmanın birinci bölümü: *Tarikatlar ve Kaideler* adlı bölümde: Derviş kelimesinin, dilenci ile aynı anlama geldiğinden bahsederek, Hz. Ali ve Hz. Ebubekir'in de insana hizmet yolunda oluşundan bir çıkarımda bulunarak örnek vermiştir. Bektaşî tarikatının yayılım alanlarından, Kâdiriyye, Rufâiyye, Nakşibendiyye ve Kalenderiyye gibi tarikatlara değinilmiştir (s. 13- 28).

Çalışmanın ikinci bölümü: *Manevi Mertebeler* adlı bölümde: Hızır- İlyas olarak ifade edilen kişinin tek bir kişi olmadığından, Hızır'ın denizde İlyas'ın karada dolaştığından bahsedilmiştir. Hızır'ı görmek isteyen birinin, Ayasofya Camisinin kubbesi altında 40 gün ibadet etmesi gerektiği ve Yunanlılar için kıymetli bir isim olan Nicolas ile

ilişkilendirildiği ifade edilmiştir. Allah dostu olduğunu ve onunla iletişim halinde olana “*kutub*” denildiğini ifade ederek bu bağlamda İlyas’ın “*zamanın kutubu*” olarak adlandırıldığına değinilmiştir. Gaipilerin altında Abdallar olarak adlandırılan bir başka velî topluluğu bulunduğu ifade edilmiştir. Bu kişilerin yücelik payesi ile ister elbisesiz ister yarı çıplak, hayallerinin onları götürdüğü yerlerde dolaşabileceklerine değinilmiştir (s. 29- 45).

Çalışmanın üçüncü bölümü: *Şairlerin Meczâları* adlı bölümde: İran ve Osmanlı şiirinin, manevi ve bâtinî anlamlarının bulunduğuna yer verilmiştir. Leyla ile Mecnun ve Yusuf ile Züleyha gibi hikayeleri bu açıklamaya örnek olarak gösterilerek, sevilerek okunan Molla Câmîden ve elli ciltlik bir şiir olan, dil bilgisi ve ilahiyat külliyatından bahsedilmiştir (s. 46-63).

Çalışmanın dördüncü bölümü: *Tekke ve Türbeler* adlı bölümde tekkelerin Anadolu’da olduğu kadar Rumeli topraklarında da yaygın olduğu ve bu tekkelerin ihtiyaçlarının, dindar kimselerce bağışlanan gayrimenkullerden sağlandığı ifade edilmiştir. Evliyaların mezarlarına, hürmet edilerek kumaşlar ile örtülmesi velinin o kişiyi unutmaması için bir işaret olduğuna değinerek türbedarlık görevinde bulunan Abdülkâdir-i Geylânî de örnek olarak verilmiştir. Hristiyan azizlerinden olarak ifade edilen Aziz Dimitri’nin mezarı üzerindeki bazilikanın camiye çevrilmesi, Hristiyanlar ve Müslümanlar arasındaki kutsal görünen yerlere tapınmaya örnek olarak verilmiştir (s. 64- 74).

Çalışmanın beşinci bölümü: *Tekkelerdeki İdare ve Disiplin* adlı bölümde tekke ve zaviyelerde 13 ile 30 arası mürit olduğuna ve bu müritlerin tekkenin harcamalarında, tarımsal faaliyetlerinde ve sadakaların dağıtılmasında rol aldığına değinilmiştir. Bu görevi üstlenen kişinin dünyevi faaliyetlerden uzaklaşarak, manevi meşgaleler edinmesi gerektiği ifade edilmiştir. Şeyhlik makamı Mevlevî, Bektaşî ve Kadirî tarikatlarından, soy yoluyla babadan oğula geçmektedir. Dervişlerin kurallara aykırı davranması halinde çeşitli cezalara çarptırılmasından ve selamlaşma şekillerinden örnek verilmiştir (s. 75- 87).

Çalışmanın altıncı bölümü: *Bir Tarikata İntisabın Mertebeleri* adlı bölümde tarikata yeni katılan kişinin dünyevi işlerden uzaklaşarak nefsini arındırması, tekke işlerinde çalışması ve Allah’ın belli sıfatlarını belli oranda zikretmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Müridin, aşçıbaşı tarafından sınava tabi tutulduğu ve uygunluğunun sağlandığı durumda şeyhe götürüldüğü belirtilmektedir. İstenilen mertebeye ulaşan

müridin, yapılan merasim ile tarikata katıldığından ve müridin gerekleri yerine getirmemesi durumunda 12 ayrı cezaya çarptırıldığı belirtilmiştir (s. 88- 98).

Çalışmanın yedinci bölümü: *Dervişlere Ait Kıyafetler, Müzik Aletleri, Sembolik Nesnelere* adlı bölümde dervişlerin, diğer insanlardan kolayca ayrılabilir olduğundan ve külah denilen devetüyü keçesinden yapılmış bir şapkadan bahsedilmiştir. Mevlevî şeyhlerinin peygamber soyundan geldiği için külahların çevresinde yeşil sarık olduğuna ve Mevlevîlerin ney sesi ile kendilerinden geçebilecek maneviyata sahip olduğuna değinilmiştir. Rufaîlerde ise sekiz parçadan oluşan bir taç giyildiğini ve bu tarikata mensup kişilerce giyilen cübbeler olduğu ifade edilmiştir. Bölümün son kısmında ise Rufaîlerin alışlagelmişin dışında bir ibadet olan kızgın demirle yapılan “*Gül*” ibadetine değinilmiştir (s. 98- 109).

Çalışmanın sekizinci bölümü: *Çeşitli Dini İbadetler* adlı bölümde derviş ibadetlerinin, “*sesli ibadet*” ve “*tekerrür*” olmak üzere ikiye ayrıldığından bahsederek, Hz. Muhammed’in “*Allah’ın adını yüksek sesle anınız*”, sözü örnek olarak verilmiştir. Rufaî, Kadirî, Halvetî, Bayramî, Gülşenî, Uşakî gibi tarikatların da gerçekleştirdiği ritüeller olduğundan ve bunların birinin el ele tutuşup, daire şeklinde dönerek gerçekleştirdikleri bir uygulama olduğundan bahsedilmiştir (s. 110- 119).

Çalışmanın dokuzuncu bölümü: *Putperestlikten Arta Kalanlar* adlı bölümde nazar ve büyüünün kötü gücünden, Kuran-ı Kerimde bahsedildiği, batıl inançların Müslümanların hayatında hep var olduğu, cahil Müslümanlar, yerli Hristiyanlar ve Yahudiler arasında hastalıkların, büyü kaynaklı olduğu ifade edilmiştir. Dervişlerin, büyüü bozabilecek yetkinlikte olduğu ve yapılan kötülöklere karşı kalkan olabildikleri belirtilmektedir. (s. 120-126).

Çalışmanın onuncu bölümü: *Âriflerin Menkıbeleri* adlı bölümde olağanüstü güçler göstermek adına yapılan, zihinsel ve fiziksel duruma “*hâl*” adı verildiğini ifade etmiştir. “*Hâl*” içinde iki versiyonu barındırmaktadır. Bunlardan birinin Rufaîlerde müritler cezbedeyken kendilerine zarar verecek şekilde coşkun bir hal almasıyla yaralarından kan akması ve Mevlevî tarikatında dervişlerin baş dönmesi dahi yaşamadan yaptığı bir ritüel olarak nitelendirilmiştir. Hâlin, ikinci tanımında ise bireyin iradesi ile elde edilebilir olması gerektiğine değinilmiştir. Allah ile bir olma seviyesine ulaşan dervişlerin irade gücü, düşünce okuma gibi yetilere sahip olduğu ifade edilmiştir (s. 125- 144).

Çalışmanın on birinci bölümü: *Kadın Mutasavvıflar* adlı bölümde kadınlara verilen önem vurgulanmıştır. Kadınlara verilen değerin, güzel bir örneği olarak Râbia el-Adeviyye ve Kerra Hatun gösterilmiştir (s. 145- 154).

Çalışmanın on ikinci bölümü: *Tarikatların Konumu ve Etkisi* adlı bölümde Anadolu'nun, pek çok yerinde yayılan dervişlerden ve bu dervişlerin birçok yerde tekke ve medrese kurarak, kontrolden çıkmış zümrelere müdahale eden, savaş zamanı coşkuyu arttıran kimseler oldukları ifade edilmiştir. Örnek olarak Akşemsettin'in, sefer öncesi Fatih'e zafer kazanacağıнын müjdesi verilmesidir.

Kitabın son kısmında ise Türk-İran edebiyatında dervişlerin giyim kuşamları ve tavırlarına karşı, taşlama örnekleri verilmiştir (s. 152- 164).

Çalışmanın geneli değerlendirildiğinde yeteri kadar kaynak incelemesi yapılmadığı, Osmanlı kronik ve arşiv belgelerinden yeterince yararlanılmadığı gözlemlenmektedir. Yazarın kitabının yayınlandığı tarih dolayısıyla birçok kaynağa erişemediği tespit edilmiştir. Çeviri bir kitap olmasından ve İngilizce-Arapça bir transkripsiyon kullanılmasından kaynaklı yer yer tercüme hataları bulunmaktadır. Fakat bu durum, kitabın bütünlüğünü bozacak nitelikte değildir. Eserin kaynakçası metin içinde verilmiş olup son kısımda ayrı bir kaynakça kısmına yer vermemiştir. Metin içerisinde Mevlânâ ve İzzettin Molla'nın dörtlüklerine yer verilmiştir. Osmanlı Devleti'nde dervişler ve Abdalların gelenekleri ve dini boyutu anlatılırken, hadislerle sık sık örnekleme yapılmıştır.

KAYNAKÇA

GARNETT, L.M.J. (2010). *Osmanlı Toplumunda Dervişler ve Abdallar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.